

CZU:159.95:373.02

DOI: 10.46727/s.23-06-2023.p115-120

DEZVOLTAREA GÂNDIRII CREATIVE ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL¹

Raisa CERLAT,
doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
cerlatraisa@gmail.com
ORCID iD: 0000-0001-6864-9939

Rezumat: *Articolul scoate în evidență importanța gândirii creative, propunând modalități concrete de dezvoltare ale acesteia în mediul educațional. Sunt elucidate caracteristicile de bază ale persoanelor ce gândesc creativ, precum și obiceiuri benefice dezvoltării gândirii creative în mediul educațional. Sunt prezentate câteva exemple de exerciții, jocuri și activități ce pot fi utilizate cu mult succes în cadrul diferitor discipline de învățământ în vederea eficientizării gândirii creative. La final, sunt propuse mai multe argumente drept pledoarie pentru gândirea creativă.*

Cuvinte-cheie: *gândire creativă, mediu educațional, dezvoltare, curiozitate, rezolvare de probleme.*

Abstract: *The article highlights the importance of creative thinking, proposing concrete ways to develop it in the educational environment. It elucidates the basic characteristics of individuals who think creatively, as well as beneficial habits for fostering creative thinking in the educational setting. Several examples of exercises, games, and activities that can be successfully used in various disciplines are presented to enhance creative thinking. In conclusion, multiple arguments are put forward in support of creative thinking.*

Keywords: *creative thinking, educational environment, development, curiosity, problem-solving.*

Introducere. „Devii ceea ce gândești în cea mai mare parte a timpului”, constituie nu doar un motto important al oamenilor de succes, ci și o descoperire științifică remarcabilă. Lumea noastră exterioară reprezintă în mare măsură o imagine în oglindă a universului nostru interior. Ceea ce se întâmplă în exteriorul nostru este o reflectare a ceea ce se întâmplă în interiorul nostru” [7].

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului “Bazele teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane”. Cifrul: 20.80009.1606.10.

Scopul gândirii este acela de a culege informații și de a le folosi în cel mai eficient mod cu putință. Din cauza felului în care lucrează mintea pentru a crea modele conceptuale fixe, nu putem utiliza în mod optim noile informații dobândite dacă nu avem la dispoziție anumite mijloace de restructurare a vechilor modele și de actualizare a lor. Metodele tradiționale de gândire ne învață cum să rafinăm aceste modele și să le întărim validitatea [1, p. 17]. Pe măsură ce trăim experiența diferitor stimuli externi, toate datele senzoriale procesate de creier și minte determină o mulțime de rețele nervoase să creeze reprezentări interne conștiente ale mediului înconjurător. Asta ne permite să recunoaștem tot ce poate fi cunoscut în lumea de afară. Zi de zi, bombardamentul diferitor informații senzoriale ne stimulează circuitele cerebrale să gândească la nivelul contactelor noastre cu mediul imediat. Cu alte cuvinte, mediul ne face să gândim [2, p. 271]. Repetând în fiecare zi aceleași gânduri, mintea creată pe baza aceluiași tip de stimulare a exact aceleași rețele nervoase va deveni automată, inconștientă, de rutină, familiară, banală și se va transforma în obișnuință. Din această cauză, devenim neurosintaptic configurați în conformitate cu experiențele noastre anterioare legate de mediu. Rețelele nervoase formate din gândurile, acțiunile, comportamentele, sentimentele, emoțiile, abilitățile noastre și experiențele repetate ne sunt înscrise acum în configurația creierului și devin reacția noastră inconștientă la un stimul de mediu care nu presupune nici un efort.

Ați observat vreodată că atunci când vi s-a întâmplat ceva ieșit din comun (atât sub aspect pozitiv, cât și negativ), nu puteați să nu vă gândiți la acel eveniment? Într-un sens, erați ca sub sediu – amintirile (bune sau rele) v-au invadat și vi s-au instalat în creier. Gândindu-vă mereu la experiența respectivă, o asociați cu alte amintiri, ale unor experiențe și cunoștințe dobândite anterior. Acest proces ni se pare natural, deoarece, indiferent de specie, memoria este esențială în evoluție, pentru modificarea oricărui comportament anterior. De aceea, atunci când, învățând noi concepte, folosim legea asociațiilor pe care o cuplăm cu legea repetiției, formăm ceea ce numim rețele nervoase. Fie că elaborăm mental concepte noi, dobândim informații proaspete, trăim experiențe inedite ori exersăm o deprindere, procesul de asociere cu cele știute pentru înțelegerea celor neștiute și apoi repetarea frecventă a gândului vor determina neuronii să se reunească în aceeași schemă și să formeze o comunitate. Produsul final al acestei activități este o rețea nervoasă [2, p. 268].

Însă nu vom fi în stare să folosim la maximum informația disponibilă atâta vreme cât nu vom ști cum să creăm noi modele și să scăpăm de dominația celor învechite. Gândirea creativă se axează pe restructurarea acestor modele și determinarea apariției unor modele noi cu ajutorul creativității.

Creația reprezintă una dintre cele mai complexe activități ale gândirii, am putea spune forma ei extremă care duce la un nivel nou de sinteză, superior celui presupus de rezolvarea problemelor. Crearea sau descoperirea a ceva nou, original, cu utilitate pot avea loc prin șansă sau perspicacitate, prin apariția întâmplă-

toare a unor asociații, prin folosirea largă a strategiilor euristice sau prin îmbinarea acestora cu cele algoritmice, rutiniere. Specificul procesului creator este însă, după opinia unor autori, nu soluționarea problemelor, ci descoperirea acestora [8, p. 323]. Printre caracteristicile de bază ale gânditorilor creativi se numără [4, 7]:

- Gânditorii creativi prețuiesc ideile. Creativitatea presupune să dai naștere cât mai multor idei inovatoare. Dar zămislești idei numai dacă știi să le prețuiești.
- Gânditorii creativi explorează toate opțiunile care se ivesc în calea lor.
- Îmbrățișează ambiguitatea și nu resping lucrurile care par a fi stranii.
- Conectează ideile aparent imposibil de conectat.
- Gânditorii creativi nu se tem de eșec.

Cum să dezvoltăm gândirea creativă?

Cu toate că *creativitatea nu are vârstă*, iar gândirea creativă poate fi optimizată oricând, vârsta școlarității este una dintre cele mai favorabile dezvoltării acesteia. Aceasta și pentru că, conform statisticilor, cei mai creativi sunt copiii mici. La vârsta de 5-7 ani 80% dintre persoanele creative încep să-și piardă sau să nege această particularitate naturală. Astfel, mediului educațional – începând cu grădinița și continuând la toate treptele de învățământ – îi revine un rol esențial în valorificarea manifestărilor timpurii ale gândirii creative și crearea condițiilor optime pentru dezvoltarea ulterioară a acestora.

Cum să începem? Un set de obiceiuri benefice dezvoltării gândirii creative în mediul educațional [3, 7]:

1. Punerea de întrebări. Să fii curios și să pui întrebări sunt esențialul a ceea ce înseamnă să fii un elev eficient pentru gândirea creativă. Astfel, lecția ar trebui să arate ca „o stradă cu sens dublu”, cu întrebări atât din partea profesorului, cât și a elevilor.
2. Analizarea și cercetarea. Persoanele creative își manifestă curiozitatea prin analiză și urmăresc dezvoltarea întrebărilor lor căutând în mod activ și aflând tot mai multe (fapte, concepte, responsabilități, limbaj, competențe etc.).
3. Punerea la îndoială a ipotezelor. Este important să menținem un grad adecvat de scepticism, fără a lua lucrurile la valoare nominală în absența unei examinări critice.
4. Stăruința. Să fii stăruitor înseamnă să insiști pe cursul unei acțiuni, în ciuda dificultăților. Persoanele care sunt tenace nu renunță din cauza obstacolelor. Thomas Edison, inventatorul becului, explica cele peste 9000 de experimente nereușite: „Sunt foarte importante. Știu câteva mii de lucruri care nu vor funcționa”.
5. Toleranța incertitudinii. A fi capabil să tolerezi incertitudinea este important când acțiunile sau chiar obiectivele nu sunt pe deplin stabilite.
6. Modul în care faci față dificultăților. Perseverența sub formă de tenaci-

tate este importantă, permițându-i unui individ să treacă dincolo de ideile familiare și să vină cu altele noi.

7. Curajul de a fi diferit. Gândirea creativă presupune un anumit nivel de încredere în sine ca o cerință din start pentru asumarea riscurilor.
8. Împărtășirea produsului. Rezultatele creației contează, indiferent dacă acestea sunt idei sau lucruri ce creează un impact dincolo de creatorul lor.
9. Oferirea și primirea de feedback. Gânditorii creativi doresc să contribuie la ideile altora și să audă cum ideile proprii ar putea fi îmbunătățite.
10. Cooperarea adecvată. Individul creativ cooperează cu ceilalți, ia în considerare natura grupului, genul problemei și stadiul pe care l-a atins grupul.
11. Reflectarea critică. Evaluarea este modul în care progresul poate fi văzut și înțeles, iar calitatea ideilor noi poate fi verificată. Într-un mod reflexiv, gândirea îi ajută pe elevi să proceseze ceea ce au experimentat – să o transforme într-o învățare pe care o pot identifica, pot modifica felul în care înțeleg lumea pe baza a ceea ce au experimentat sau au descoperit și, în mod ideal, pot să-și transfere învățarea dincolo de situația imediată [3, p. 47-79].

În cele ce urmează, vă propunem câteva exemple de exerciții, jocuri și activități ce pot fi utilizate cu mult succes în cadrul diferitor discipline de învățământ în vederea eficientizării gândirii creative.

Jocul „Vorbește-mi despre o banană” [6, p. 44].

Ideea este ca, pe rând, să vă gândiți (fiecare elev) la o întrebare cu adevărat bizară, după care, împreună, să descoperiți toate modurile posibile de a răspunde la ea. Acceptați toate ideile, apoi solicitați copiii să le combine pentru a formula răspunsul perfect. Câteva exemple:

- De ce nu avem doar o ureche în mijlocul feței?
- Dacă într-un parc există indicația „interzis accesul vehiculelor”, atunci încalci legea dacă intri cu un cărucior pentru copii?

Proverbele oferă și ele o bună sursă de idei. De exemplu:

- Din două rele se poate face un lucru bun?
- Când pot cuvintele să spună mai mult decât faptele?
- E bine într-adevăr să dai vrabia din mână pentru cioara de pe gard?

Jocul „Doar un minut” [6, p. 46]

Un vechi joc de succes – Bazat pe programul de la BBC Radio 4 cu același nume. Poate fi și o modalitate de a introduce tot felul de subiecte mai complexe într-un mod original. Se dă un subiect – care poate fi orice – de la conopidă la ecologie) după care jucătorii/ elevii încearcă pe rând să vorbească despre el timp de un minut, evitând ezitățile (sunt interzise aăă-urile și cuvântul „precum”), repetițiile sau abaterea de la subiect. Apoi – se poate purta o discuție generală despre care dintre idei au fost cele mai bune, care au fost surprinzătoare sau controversate și ce altceva s-ar mai putea include.

Exercițiu: „Învățați elevii să gândească creativ, punând întrebări corecte”

[4, p. 116]:

- De ce trebuie de făcut acest lucru în felul acesta?
- Care este rădăcina problemei?
- Care sunt chestiunile fundamentale?
- De ce îmi amintește această problemă?
- Care este aspectul contrar?
- Ce metafore sau simboluri m-ar putea ajuta să rezolv enigma?
- De ce este atât de importantă?
- Cine are o perspectivă diferită asupra problemei/ situației în cauză?
- Ce se întâmplă dacă *nu* rezolvăm în nici un fel?

Căutați să încurajați mai curând calitățile decât rezultatele [6, p. 25]. Nu uitați că scopul dumneavoastră este să învățați elevii că folosirea gândirii creative este un lucru distractiv, o aventură – însă ceea ce contează nu sunt neapărat rezultatele imediate, ci mai curând faptul de-a avea în primul rând o minte activă. Iată câteva încurajări care pot fi folosite:

- Este foarte bine că te-ai gândit la două/ câteva opțiuni diferite. Mai spune-mi câte ceva despre ele...
- Bravo, iată un exemplu de gândire creativă. Este o idee care nu mi-a trecut niciodată prin minte. Spune-mi mai multe despre cum ar putea funcționa...
- Excelent. Ți-ai urmărit în continuare ideea. Acum pare mult mai realistă/posibilă. Ce modificări ai făcut? Crezi că ai putea-o îmbunătăți sau e varianta definitivă?
- Te pricepi să găsești idei! Bine, spune-mi care sunt punctele ei tari. Poți găsi tot atâtea dezavantaje? Deci, care este decizia ta finală? Sau ai început deja să te gândești la o idee mai bună?

Devize ale omului ce gândește creativ [5]

- Gândiți-vă azi la cea mai îndrăzneată idee; mâine ea nu va fi cea mai nouă.
- Fără curaj nu se poate face nimic nou;
- Fiți cât mai îngăduitori cu ideile altora. S-ar putea să aibă dreptate;
- Jucați-vă cu ideile;
- Dacă nu găsiți soluția la o problemă, căutați o altă problemă, transformând-o pe prima;
- Inspirați-vă de la natură; este un izvor inepuizabil de idei;
- Prima idee care vă vine în minte este adesea cea mai bună;
- Nu așteptați să gândească alții înaintea voastră;
- Gândiți-vă la cât mai multe posibilități de rezolvare a problemelor; nu vă limitați doar la una singură;
- O idee absurdă este întotdeauna mai bună decât nici o idee;
- Făcând mereu același lucru în același fel, devenim din ce în ce mai plictisiți și mai plictisitori;

- Cea mai bun mod de a avea o idee bună este de a avea cât mai multe idei;
- Construiți noi devize creative, care să vă reprezinte pe dumneavoastră.

Astfel, sintetizând părerile cercetătorilor din domeniu [3, 7], vom prezenta o serie de argumente ce constituie o pledoarie pentru gândirea creativă:

- Îmbunătățește rezultatele elevilor.
- Este asociată cu îmbunătățirea stării de bine. Gândirea creativă face experiența vieții de zi cu zi mai vivace, mai plăcută și mai ofertantă. Când gândim creativ, nu ne putem plictisi, iar fiecare moment ne oferă posibilitatea unei descoperiri.
- Îi face pe elevi mai ușor de angajat în mediul profesional. Fundația pentru Tinerii Australieni a analizat peste patru milioane de anunțuri privind locurile de muncă din ultimii trei ani și a observat ce competențe au avut cea mai mare creștere a cererii. În afară de „alfabetizarea digitală” și de abilitățile de prezentare, cererea explicită a abilităților de gândire critică a crescut cu 158%, iar creativitatea cu 65%.
- Există dovezi de ordin economic privind beneficiile sale;
- Este din ce în ce mai testată și mai apreciată la nivel internațional;
- Este cerută din ce în ce mai mult de programele naționale și internaționale. Australia, Finlanda, Noua Zeelandă, Scoția și Singapore sunt doar câteva exemple.
- Este vitală într-o lume bazată pe web. Capacitatea noastră de-a analiza critic și creativ este importantă pentru sănătatea noastră online și pentru eficiență.
- Este importantă în viață. Lumea modernă oferă o mulțime de probleme ce au nevoie de rezolvare prin soluții creative. Desigur, oamenii au trebuit întotdeauna să gândească creativ pentru a găsi soluții, dar într-o epocă în care schimbarea este mult mai rapidă, așteptându-se adesea ca indivizii să fie „experți” în mai multe domenii, aceasta presupune acordarea unei importanțe și mai mari.

Referințe bibliografice:

1. De Bono E. Gândirea laterală. București: Curtea Veche Publishing, 2018.
2. Dispenza J. Antrenează-ți creierul. Strategii și tehnici de transformare mentală. București: Curtea Veche Publishing, 2019.
3. Lucas B., Spencer E. Predarea gândirii creative. Dezvoltarea elevilor și studenților care generează idei și gândesc critic. București: Didactica Publishing House, 2020.
4. Maxwell J. Începe să gândești. București: Amaltea, 2003. Dispenza J. Antrenează-ți creierul! Strategii și tehnici de transformare mentală. București: Curtea Veche Publishing, 2019.
5. Roco M. Creativitate și inteligență emoțională. Iași: Polirom, 2001.
6. Simister C. Jocuri pentru dezvoltarea inteligenței și creativității copiilor. Iași: Polirom, 2011.
7. Tracy B. Schimbând gândirea, îți schimbi viața. București: Curtea Veche Publishing, 2017.
8. Zlate M. Psihologia mecanismelor cognitive. Iași: Polirom, 1999.